

Med kritiskt uppdrag

Fakultetsopponenternas recensioner av statsvetenskapliga doktorsavhandlingar 1976–1996

Cirka en fjärdedel av recensionerna i Statsvetenskaplig Tidskrift är av speciellt intresse eftersom de utgörs av fakultetsopponenternas recensioner av statsvetenskapliga doktorsavhandlingar. Vi ska här göra dessa recensioner till föremål för en viss typ av innehållslig analys och även undersöka hur recensentmannskapet¹ utvecklats över tid. Avslutningsvis ska också granskas om vissa egenskaper hos recensenterna och avhandlingarna kan förklara variationer vad gäller hur opponentuppdragen blir genomförda.

Någon motsvarande systematisk komparativ studie av hur fakultetsopponenter genomför sitt kritiska uppdrag har såvitt bekant inte tidigare genomförts. De enda svenska forskningsbidragen i genren som påträffats är en rapport avseende recensioner på avhandlingar i historia 1890-1975 genomförd av historikern Göran Andolf (Andolf 1980). Därutöver har Cecilia Trenter – även hon historiker – utnyttjat recensioner på doktorsavhandlingar i historia som källmaterial i sin doktorsavhandling *Granskningens retorik och historisk vetenskap* (Trenter 1999).² Förhållandet att granska själva så sällan tycks bli utsatta för granskning är i sig anmärkningsvärt eftersom den akademiske avhandlingsopponenten som institution betraktad kan påstås ha lika gamla anor som universitet självt.

”Disputationen är ett medel att rena sanningen från allt falskt”. Så proklamerar Christian Kortholt opponentens uppdrag i sin skrift *De processu disputandi* från 1686. Att denna målsättning då som nu utpekar ett ”mission impossible” behöver inte närmare argumenteras, men likväl förväntas den fortfarande genomsyra den akademiske kritikerns arbete. Nutidens Kortholt skulle dock sannolikt formulera sig mer relativiserat: Disputationen är ett medel att belysa det *problematiska* med kunskapsproduktion och måhända skulle han med referens till Lennart Lundquist formulera något om att vetenskapen inte är godtycklig men alltid villkorad (Lundquist 1993). Kanske skulle han också med gil-

lande citera Stefan Björklund: ”Växelverkan mellan spekulation och empiri driver kunskapsökandet framåt.” (Björklund 1996:12).

Ordet recension har sitt ursprung i latinets *recensentes* d.v.s. ”att tänka en gång till” (jfr engelskans re-search) och utpekar kärnan i verksamheten: att granska, värdera och omkonstruera något redan tänkt och skrivet. Ordet associerar också till makt, ”till makten att definiera vad som är relevant” (Trenter 1999:25). Recensandet är en form bland andra för vetenskaplig kommunikation och viktig – maktfull – genom att den utpekar det granskade arbetets relevans samtidigt som den bidrar till att producera – och än mer reproducera – vetenskapens normer. ”Genom granskningen får kollegor och, framförallt, doktorander en genomgång av vilka kraven är och hur de bör efterlevas. Dessutom får forskarsamhället en måttstock på vad som *inte* går an.” (Holmquist & Sundin 1998:44).

All kritik vid disputationen är naturligtvis senkommen i den meningen att den inte kan påverka den redan tryckta avhandlingens utformning. Opponenten vid det s.k. slutseminariet (beteckningar som 90 %-seminarium och provdisputation förekommer också) har härvidlag en tyngre ansvarsbörda. Det denne säger är ju tänkt att de facto påverka det manuskript som doktoranden fortfarande har kontroll över.

Fakultetsopponenternas recensioner kan skärskådas ur flera olika perspektiv, t.ex. vad gäller kritikens substantiella fokus och dess fördelning på ris och ros, dess förhållningssätt till metodologiska normer, argumentationsuppläggning, alternativa lösningsdiskussioner, polemisk stil, kritiskt tonläge (”bullemnivå”), arbetsinsats m.m. Här väljer vi att låta oss inspireras av grundtanken i Lennart Lundquist bok *Det vetenskapliga studiet av politik*, vars kapitel sex ägnas åt temat ”Om att studera statsvetenskaplig litteratur”. Där hävdas med emfas att oavsett om läsningen görs av nybörjarstudenten eller av en etablerad forskare i opponentrollen så bör läsningen och kritiken struktureras efter en modell som *kombinerar* fokus på forskningsprocessens grundläggande element (problem, teori, metod, material och resultat enligt Lundquist) med vissa distinkt olika krav på vad läsningen/granskningen av dessa element ska åsyfta, nämligen att kunna

återge/förstå, värdera och självständigt konstruera alternativ utformning. "Den som kritiserar eller opponerar på en vetenskaplig avhandling bör övertyga sig om att han verkligen penetrerar samtliga punkter" (Lundquist 1993, s. 143).

Med detta synsätt som utgångspunkt kan i första hand två kriterier formuleras för vad som kännetecknar önskvärt opponenterbeteende: samtliga centrala element i den aktuella forskningsprocessen bör beaktas (krav på bredd) och varje element bör utsättas för såväl värdering som förslag till alternativ konstruktion (krav på djup).

Den följande redovisningen grundar sig på ett systematiskt innehållsligt studium av samtliga 107 i Statsvetenskaplig Tidskrift publicerade recensioner av doktorsavhandlingar i statsvetenskap framlagda under perioden 1976–1996.³ Samtliga är författade av fakultetsopponenten på respektive avhandling. Antalet framlagda avhandlingar under perioden uppgår till 212 stycken, vilket innebär att ungefär varannan fakultetsopponent också skriftligen och i tryckt form redovisat sitt granskningsarbete. Tidigare de-

cenniers statsvetenskapliga fakultetsopponenter ålade sig härvidlag en strängare disciplin; normalt blev då 80–90 % av alla avhandlingar recenserade i tidskriften. Om vissa typer av opponenter är över- eller underrepresenterade i det recensionsmaterial som föreligger låter sig inte avgöras, men mest sannolikt är väl att de mest ambitiösa opponenterna är något överrepresenterade.

I tabell 1 redovisas om och i så fall hur olika element i forskningsprocessen har behandlats av opponenter/recensenten. Forskningsprocessens problemelement har här splittras upp i ämnesval respektive problem- och frågeställningar. Vad gäller teorielementet har distinktion gjorts mellan diskussion som avser enskilda begrepp och deras definitioner/operationalisering respektive diskussion som avser mer omfattande teoriperspektiv och modellkonstruktioner.

Dessutom har tillfogats vissa aspekter enligt vad som anges i punkterna 8–13. Kritik avseende ett visst element i forskningsprocessen som är utformad enligt modellen "bra, men..." (d.v.s. opponenter ger huvudsakligen beröm, men

Tabell 1. Fakultetsopponenternas bedömningar av olika element i forskningsprocessen.

Material: Samtliga fakultetsopponenters i Statsvetenskaplig Tidskrift publicerade recensioner av doktorsavhandlingar i statsvetenskap framlagda under perioden 1976–1996. N=107. Anm: De tre första kolumnerna summerar till 100 %.

	Procent rec som ej berör detta	Procent rec med positiv kritik	Procent rec med negativ kritik	Procent rec som diskuterar altern.
Recensenten angående författarens:				
1. Ämnesval	11	89	0	9
2. Problem- och frågeställningar	38	22	40	36
3. Begrepp och definitioner	4	20	77	74
4. Teorier/modeller/typologier	3	24	74	72
5. Metod/teknik	19	34	47	64
6. Material, urval	13	49	38	63
7. Resultat, tolkning, förklaring, slutsatser	6	33	61	88
8. Litteraturgenomgång	54	29	26	36
9. Integration i tidigare forskning	34	58	8	30
10. Disposition, pedagogik	49	35	17	13
11. Språkbehandling	73	22	6	3
12. Enskilda faktauppgifter	52	10	37	–
13. Arbetsinsats	46	54	0	–

framför viss invändning av något slag) har klassificerats som positiv kritik. Oreserverad positiv kritik är tämligen lågfrekvent förekommande i flertalet undersökta processelement. Undantaget är ämnesval där opponenter sällan reserverar sin förtjusning.

Det ska tilläggas att i flera undersökta avseenden föreligger ett visst antal recensioner där tveksamhet uppstått angående hur opponents skrivning ska bedömas och klassificeras. Resultattolkningen i följande tabeller bör således omgärdas av viss försiktighet och förankras i vad som är tydliga skillnader och mönster. Tilläggas ska också att inga ställningstaganden görs i frågan om vad som substantiellt är berättigad kritik eller inte. Därom låter vi de lärde tvista vidare. (Vilket de också gör – bl.a. i genmälen och slutreplikerna – men debattlusten är klart avtagande; runt 16 % av författarna inkommer med genmäle i början av undersökningsperioden, på 1990-talet är det bara 5 % som tar ytterligare diskussion med opponenter).

Tenderar vissa element i forskningsprocessen att bli mer frekvent uppmärksammade än andra? Svaret är ja. Ämnesvalet kommenteras av de flesta opponenter och i uppskattande ordalag. Ibland förstärks berömmet med tal om pionjärskap och med metaforer om att ny mark har blivit bruten, luckor har täppts till och vita fläckar har blivit kartlagda. Knappast något ämne får kritik för att ligga perifert inom disciplinen. Frågan om vad som är statsvetenskapens "tassemarker" är inte längre aktuell.⁴

Författarens problem- och frågeställningar kommenteras däremot inte värderande av alla opponenter; mer än var tredje (38 %) avstår från bedömning. När bedömning görs är det vanligen med ifrågasättande förtecken (40 %), följt av önskemål om precisering eller förslag till alternativa eller kompletterande frågeställningar. Att forskarens frågor inte än mer frekvent görs till föremål för diskussion illustrerar måhända i vilket skede som ganska många opponenter uppfattar att deras kritiska granskning ska ta vid: Ämnesvalet och frågorna är givna av författaren – återstår att bedöma hur författaren producerar sitt "svar". Att ämnesvalet accepteras är en sak,⁵ men att författarens problematisering inom ramen för detta inte diskuteras av än fler är något

förvånande med tanke på den fundamentala roll i forskningsprocessen som ofta problemet och de preciserande frågorna tilldelas (se t.ex. Sjöblom 1968:3-4, Asplund 1970:117, Sorauf 1970:88, Vedung 1977:31, Lundquist 1993:58).

Forskarens utnyttjande av begrepp, teorier och modeller liksom dennes tolkningar, förklaringar och slutsatser, d.v.s. teori- respektive resultatetelementet, kan svårligen förbigås av opponenter. Så sker inte heller annat än undantagsvis. Ungefär tre av fyra avhandlingar blir sedan föremål för (huvudsakligen) negativ kritik. Det är också ifråga om teorielementet som opponenter själva är som mest alerta med att diskutera alternativ och komma med egna konstruktiva förslag. Speciellt vad gäller tolkningar/förklaringar/slutsatser diskuterar opponenter ganska ofta alternativ även i de fall då de först gett författaren väsentligen positiv kritik.

I jämförelse med teori och resultat uppmärksammar opponenter metod- och materialelementen i något mindre omfattning och när så sker blir utvärderingen ofta huvudsakligen positiv vad gäller bedömningen av författarens material. Alternativa eller kompletterande metoder/material aktualiseras dock i cirka 2 fall av 3.

Författarens litteraturgenomgång liksom bedömningar som avser författarens disposition och språkbehandling kommenteras värderande av varannan opponenter, språkbehandlingen än mindre frekvent, men när det sker är det ofta i berömmande ordalag. Enskilda faktauppgifter blir korrigerade av var tredje opponenter och varannan författare får erkännande för omfattande arbetsinsats.

Avhandlingarna som förklaringsfaktor

Frågan kan ställas om i vilken utsträckning som opponenternas beteenden avspeglar egenskaper hos de forskningsprodukter som granskas (jfr Trenter 1998:88). På djupet kan denna fråga knappast besvaras via här utnyttjad jämförelsemetodik, men några allmänna iakttagelser kan göras.⁶

Den positiva kritiken vad gäller problem och metod tenderar att vara något vanligare då avhandlingarna också innehåller mer som är explicit vad gäller dessa element.

Andelen avhandlingar som får negativ kritik följer inte något systematiskt mönster. I mer än var fjärde avhandling saknas de facto explicit angivna frågeställningar eller hypoteser, d.v.s. författaren anger sitt problem endast genom formuleringar av tema/ta (Larheden 1999). I färre än varannan av dessa ställer opponenter krav på tydligare problemprecisering. Önskemål från opponenthåll om att författaren explicit bortprecisera sina frågeställningar dyker upp inom statsvetenskapen med början under 1960-talet.⁷ Normen om att "i idealfallet är problemet formulerat som en fråga" (Lundquist 1993:61) har således ännu inte fått fullt genomslag vare sig bland avhandlingsförfattare eller opponenter.

Förekomst av explicita frågeställningar och/eller hypoteser i avhandlingarna dämpar bara marginellt frekvensen negativ kritik angående problemformuleringen, d.v.s. opponenter finner nu annat än frånvaro att klaga på vad gäller författarens frågor.

För teorikritiken gäller att oavsett om man ser till de mer teorifattiga avhandlingarna eller till de mer teoriimpregnerade så gäller att ungefär 3 av 4 får negativ teorikritik av opponenter. Finns det inte teoretisk anknytning eller modellresonemang klagas det på detta; finns det så är det inte av rätt sort eller utformat som det enligt opponenter borde vara. För metodelementet kan iaktas att det väl så ofta drar negativ kritik på sig vad gäller avhandlingar som de facto har relativt omfattande metoddiskussion jämfört med de avhandlingar där metoddiskussionen är ringa eller saknas.

Ett samband mellan avhandlingskaraktär och opponenterbeteende är dock tydligt: Förekomst i avhandlingarna av explicitgjorda frågeställningar och utförlig teori- respektive metoddiskussion stimulerar opponenter att utveckla alternativ i sin granskning av nämnda element.

Ingen opponenter har befunnits klaga över avhandlingsförfattarens alltför ringa arbetsinsats. Beröm för stor arbetsinsats är däremot ofta förekommande och än oftare när det gäller de sidmässigt tjocka avhandlingarna. Var tredje författare med tjock avhandling får besked om att begränsning i något eller några avseenden varit önskvärdt. Sådan rekommendation är något mindre vanlig i de sidmässigt tunnare volymer-

na. Att framföra önskemål om *utvidgning* i ett eller flera avseenden är däremot ett generellt karaktärstecken för opponenter (2 av 3 gör det) och det påverkas inte det minsta av om produkten redan är omfattande eller inte.

Har opponenterbeteendet förändrats?

Opponenternas uppmärksamhet visavi de olika elementen i forskningsprocessen har inte undergått någon påtaglig prioriteringsförändring under den studerade 21-årsperioden. Andelen recensenter som diskuterar alternativ i olika sammanhang har heller inte förändrats i nämnvärd grad. Däremot kan konstateras en systematisk förändring vad gäller opponenternas utvärderingsmönster i termer av positiv kontra negativ kritik. I jämförelse med opponenter från perioden 1976–1982 gäller för senare års opponenter att en *ökad* andel framför positiv kritik och en *minskad* andel framför negativ kritik.⁸ Tendensen kan påstås vara tydlig eftersom den gäller praktiskt taget för samtliga 13 undersökta avseenden.

Uttryckt sammanfattande i termer av medelvärden för antal (på något sätt) *bedömda* element respektive antal alternativdiskuterade element per tidsperiod framkommer alltså inga skillnader mellan olika tidsperioder. Ökning kan däremot iaktas för det genomsnittliga antalet huvudsakligen *positivt* bedömda element. Omvänt gäller för antalet *negativt* bedömda element som minskar över tid. Dokumentation angående detta och vissa andra jämförande data om recensionsmannaskapets förändring över tid redovisas i tabell 2.

Under 21-årsperioden har den aktuella opponenterkårens sammansättning tydligt förändrats i tre olika avseenden. Andelen professorer har ökat påtagligt liksom även andelen från utlandet inkallade opponenter. Samtidigt har också andelen opponenter som disputerat på samma institution som den aktuella avhandlingsförfattaren minskat; "hemmamatcher" hör numera till det sällsynta, i äldre tid – före 1975 – var detta det vanligaste.

Kan dessa förändringar förklara vad som ovan påvisats pågå samtidigt, nämligen att opponenter-

Tabell 2. Karaktäristika för recensioner och recensenter per tidsperiod.

Tidsperiod	1976–82	1983–89	1990–96
Antal framlagda doktorsavhandlingar	62	68	82
Andel avhandlingar som recenserats av fakultetsopponenten (%)	52	53	48
Antal av recensenten <i>bedömda</i> element (av 13 unders); medelvärde	8,7	9,1	9,1
Antal <i>positivt</i> bedömda element (av 13 undersökta); medelvärde	3,2	5,3	5,3
Antal <i>negativt</i> bedömda element (av 13 undersökta); medelvärde	5,4	3,8	3,8
Antalet pos bedömda element är minst 3 fler än ant neg bedömda (%)	13	39	44
Antal element (av 11) där recensenten diskuterar alternativ (medelv.)	4,8	4,8	4,9
Andel rec. där referat av avh utgör hälften eller mer av av texten (%)	9	31	31
Antal egna litteraturreferenser som recensenten hänvisar till (medelv.)	6	4	5
Recensenten redovisar egenhändigt konstruerad tabell eller figur (%)	28	6	8
Recensenten hänvisar till vad respondenten sagt vid disputationen	9	8	3
Recensenten anger författaren som pionjär i något avseende (%)	6	8	8
Recensenten hävdar avhandlingens värde för <i>forskningen</i> (%)	53	72	67
Recensenten hävdar avhandlingens värde för <i>samhället</i> (%)	9	19	13
Recensenten hävdar avhandlingens värde för <i>undervisning</i> (%)	0	0	0
Recensenten är professor (%)	9	28	36
Recensenten är från utlandet (%)	13	22	41
Recensenten är från Danmark, Norge, eller Finland (%)	13	22	36
Recensenten är från utomnordiskt land (%)	0	0	5
Recensenten har disputerat på samma institution som författaren (%)	41	8	10
Andel recensioner som föranleder genmäle (%)	16	17	5

temas kritiska granskning enligt flera olika indikatorer blivit mindre energisk och utvecklats mot ökad vänlighet—mindre stränghet—vad avser hur de kontrollerar och bedömer doktorandernas prestationer i olika avseenden? Frågan kräver fördjupad analys eftersom påvisandet av parallella förändringsmönster längs tidsaxeln i sig inte med någon som helst automatik tillåter slutsatsen att det ena kan förklara det andra.

För att börja med "hemmamatcherna": de 20 recensionerna i denna kategori karaktäriseras enligt flera kriterier av jämförelsevis mer energisk och kritiskt ifrågasättande diskussion.

Resultaten från en analys av vad opponentens nationalitet respektive akademiska position betyder för hur opponentbeteendet gestaltar sig ger också entydigt besked.

I jämförelse med de svenska opponenterna (n=79) gäller för de *utländska* (n=28) att de:

1. är mer positiva vid bedömningen av samtliga 13 studerade element i forskningsprocessen
2. är mindre negativa vid bedömningen av samtliga 13 element
3. diskuterar alternativ i mindre utsträckning vad gäller 10 av 11 aktuella element.

I jämförelse med de övriga opponenterna (d.v.s. doktorer och docenter; n=80) gäller för *professorerna* (n=27) att de:

1. är mer positiva vid bedömningen i 11 av totalt 13 studerade element i forskningsprocessen
2. är mindre negativa vid bedömningen i 10 av 13 element
3. diskuterar alternativ i mindre utsträckning vad gäller 8 av 11 undersökta element.

Utländska opponenter och professorer tenderar också att:

1. skriva något kortare recensioner

2. skriva recensioner med större inslag av avhandlingsreferat

3. ge färre egna litteraturreferenser

4. redovisa färre egna bearbetningar i form av tabeller eller figurer

Nationalitetsvariabelns effekt är något tydligare än effekten av akademisk position, men båda kommer klart till synes i opponenterbetendet oberoende av varandra.

Data har fått säga sitt. Men hur ska sambanden och utvecklingen förstås? Stefan Björklund konstaterar att man bör beakta att forskning bedrivs av människor som arbetar tillsammans i en social kontext. "Vetenskapssamhällets centrala norm är att det som skrivs ska läggas fram för kritisk granskning av kollegor och därmed föreskriver normen en social praktik. Människor i samverkan styrs av traditioner och socialisation, av skola och idealbildning, av ambitioner och lojaliteter och allt detta påverkar det arbete de utför." (Björklund 1996:109ff). Den här presenterade undersökningen har påvisat att den akademiska kontextuella bakgrunden hos opponenterna på ett systematiskt sätt bidrar till att förklara vissa olikheter i fakultetsopponenternas granskningsarbete.

Ett mönster med principiellt likartad innebörd redovisas i studier av Walter Hirsch m.fl. (1974) och William Taylor (1967). Hirsch och hans kollegor undersökte bokrecensioner inom disciplinerna statsvetenskap, ekonomi och filosofi och fann bland annat "that the higher the status of the reviewer, and the lower the status of the author, the more favorable the review" (citerat från Lindholm-Romantschuk 1998:38f).

Utvecklingen mot fler utländska opponenter och fler opponenter på professorsnivå kan tolkas som uttryck för strävanden att höja den akademiska disputationsaktens status. I en värld där också forskarsamhället alltmer internationaliseras och där samtidigt tillgången på professorer ökat såväl hemma som borta, blev det lätt att förverkliga den mer statusbemängda disputationen.

Att opponera enligt Lundquist modell är arbetskrävande, vilket betyder att det också är tidskrävande, tillika ekonomiskt ersättningskrävande. Den nya typen av opponenter kan förutsättas ha god kompetens för sitt uppdrag. Sannolikt har

de dock inte i lika hög grad som de traditionella opponenterna i karriären, den tid som egentligen behövs till förfogande och inte heller lika starka incitament att prioritera den för inträngande oppositionsarbete. Speciellt inte om ersättningen dessutom är relativt blygsam.⁹

Företagsekonomerna professor Carin Holmquist och docent Elisabeth Sundin uttrycker från deras ämnes horisont sina erfarenheter av utländska opponenter med brutal tillspetsning: "Ett annat vanligt sätt att söka internationellt erkännande är att använda en internationellt välrenommerad utländsk opponent. Det är ofta lyckat om man med det menar att man vill att avhandlingen skall slippa igenom lätt. Om man däremot vill att disputationen skall vara en avgörande arena för vetenskapssamhällets granskning av sig självt är det dock förödande." (Holmquist & Sundin 1998:48).

Den här genomförda studien ger för statsvetenskapens del inte underlag för en så långtgående och kategorisk slutsats, men onekligen framstår också här den utländske professorn i opponenterollen ofta som en vänlig och jovialisk person snar till beröm, när han jämförs med de mer stridsberedda och ettrigt ifrågasättande svenska doktorerna och docenterna.

I ett längre tidsperspektiv kan iakttagas en tendens till förändrat normsystem hos fakultetsopponenterna innebärande en omprioritering av vad som fokuseras vid granskningen. Oppositionerna och de därpå följande recensionerna tenderar att bli "framtungade": mer energi ägnas åt forskningsprocessens främre del, d.v.s. åt författarens perspektiv och teoretiska arbete. Relativt mindre uppmärksamhet ägnas åt processens senare led, d.v.s. forskarens källmaterial och dennes empiriska analys. I sistnämnda avseenden artikulerar opponenter numera ganska ofta bara sin allmänna bedömning och antyder alternativa möjligheter, men få opponenter – och speciellt inte de från utlandet – tar sig an sådana mer tidskrävande arbetsuppgifter som att uppsöka arkiv eller att reanalysera författarens data på sin egen dator som ett led i sitt granskningsarbete.¹⁰

Denna förändring bör naturligtvis också ses i skenet av såväl forskningspolitiska som disciplinkaraktäristiska förändringar som t.ex. övergången från doktorsgrad till doktorsexamen

1969 och utveckling av forskningen inom ämnet mot ökad betoning av teoretiska utgångspunkter och tolkningsramar.

Leif Johansson

Noter

1. Ordet recensionsmannaskap finns inte i Svenska Akademiens ordbok och sökningar i Libris eller på webben blir också resultatlösa. Men ordet finns likväl i det svenska språket. Det introducerades 1963 via Åke Runquists översättning av den säregne humoristen Stephen Potters bok *Supermanship* från 1958. I sann pottersk anda förklaras här den exakta definitionen på Recensionsmannaskap nu vara fastställd och lydande sålunda: "Hur man får övertag över författaren utan att egentligen pilla på texten". Eller med andra ord: "Man visar som kritiker att man själv egentligen borde ha skrivit boken om man hade haft tid och eftersom man inte hade det, är man glad att någon har haft det, även om man önskar att han hade gjort bättre ifrån sig." (Potter 1963:49). En studie av recensionsmannaskapet inspirerad av Potter skulle mer orientera sig mot recensenternas språkliga vapenarsenal och t.ex. notera frekvenser av självironi i förhållande till sarkasmer och konstatera att ingetdera av detta är särskilt vanligt, men när det förekommer är det ungefär i relationen 1:10. Ehuru frestande ska vi inte här ytterligare anknyta studien till Potters perspektiv. Men framtida komparativ forskning om lunda-, uppsala- och göteborgshumor bör inte förbise det källmaterial som vissa av recensionerna erbjuder.
2. För en översikt angående engelskspråkig forskning baserad på recensioner i vetenskapliga tidskrifter, se Lindholm-Romantschuk 1998. Här diskuteras även en rad argument som anförs för och emot recensioner som material i metavetenskapliga studier.
3. Kodningsarbetet har genomförts av Margareta Rämgård-Hirdman efter fastställt kodschema med anvisningar. Analyser av materialet finns även redovisade i Rämgård-Hirdman 1999.
4. För exempel på när så var fallet, se Herbert Tingsten i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1927:334, Olle Nyman 1950:354, Torbjörn Vallinder 1967:253.
5. "Ämnesmässig pluralism och produktionens expansion kännetecknar efterkrigstidens vetenskaps-samhälle" (Trenter 1998:64).

6. I detta avsnitt utnyttjas data om avhandlingarnas karaktäristika som etablerats av Larheden 1999.

7. Se t.ex. recensioner i *Statsvetenskaplig Tidskrift* av Olof Ruin (1963:1), Krister Wahlbäck (1966:2–3) och Elias Berg (1971:3). Motsvarande har iakttagits inom ämnet historia (Andolf 1980).

8. Att andelen positiva bedömningar ökar innebär inte automatiskt att andelen negativa måste minska eftersom det finns ett tredje alternativ, d.v.s. ingen värderande bedömning görs.

9. Uppdrag som fakultetsopponent ersätts numera normalt med cirka 7000 kronor.

10. För exempel på sådant mer djupgående granskningsarbete där alternativ utformning av analysen inte bara efterlyses utan också de facto genomförs av opponenter, se recensioner i *Statsvetenskaplig Tidskrift* av Bo Westerhult (1967:2), Stefan Björklund (1967:4), Leif Lewin (1972:2), Olof Petersson (1978:2).

Referenser

- Andolf, Göran 1980: *Dålig och bra historia. Fakultetsopponenternas recensioner på doktorsavhandlingar i historia*, Lund: Delrapport 2 inom UHÄ-projektet *Forskarutbildningens resultat 1890–1975* Asplund, Johan 1970: *Om undran inför samhället*, Uppsala: Argos
- Björklund, Stefan 1996: *En författning för disputationen*, Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala: Almqvist & Wiksell International
- Holmquist, Carin – Sundin, Elisabeth 1998: In search of excellence eller Att falla i farstun för det utländska, i: *Tidskriften Tvärsnitt* 1998:1, s 42–51
- Kortholt, Christian 1686: *De processu disputandi*, Stockholm: Kungl biblioteket
- Larheden, Hanna 1999: *21 års trender och traditioner inom svensk statsvetenskap*, i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1999:1
- Lindholm-Romantschuk, Ylva 1998: *Scholarly Book Reviewing in the Social Sciences and Humanities. The Flow of Ideas Within and Among Disciplines*, Westport: Greenwood Press
- Lundquist, Lennart 1993: *Det vetenskapliga studiet av politik*, Lund: Studentlitteratur
- Potter, Stephen 1963: *Stålmannaskap*, Stockholm: Trevi
- Rämgård-Hirdman, Margareta 1999: *Opposition*, C-uppsats. Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet

- Sjöblom, Gunnar 1968: *Party Strategies in a Multiparty System*, diss. Lund: Studentlitteratur
- Sorauf, Francis 1970: *Vad är statskunskap?* Stockholm: Wahlström och Widstrand
- Treter, Cecilia 1999: *Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidskrift, norsk historisk tidskrift och svensk historisk tidskrift 1965–1990*, diss. Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala: Uppsala University Library
- Vedung, Evert 1977: *Det rationella politiska samtalet*, Stockholm: Aldus/Bonniers
-